

А.А. Мазур, С.В. Пустовойт

Інститут електроварювання ім. Є.О. Патона НАН України, Київ

ТЕХНОЛОГІЧНІ ПАРКИ УКРАЇНИ: ЦИФРИ, ФАКТИ, ПРОБЛЕМИ

Проаналізовано результати інноваційної діяльності технологічних парків в Україні за 2000–2012 рр. Надано пропозиції щодо вдосконалення організаційно-економічних механізмів виконання інноваційних проектів та нормативно-законодавчої бази, яка регулює діяльність технологічних парків.

Ключові слова: інновації, науково-технічна діяльність, інноваційна діяльність, технологічні парки.

ТЕХНОПАРКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

В перехідний період від постіндустріальної економіки до економіки знань інноваційний шлях розвитку є єдиною можливим варіантом, що забезпечить успіх. Багаторічна практика провідних країн показала, що лише ринкові механізми не дадуть позитивного результату. Без активної регулюючої ролі держави не може бути ефективною, соціально орієнтованою ринкової економіки. Тому в кожній країні з високорозвинутою економікою держава брала на себе функції регулювання і стимулювання ключових соціально-економічних, у т.ч. інноваційних, процесів. Підтвердженням цього є і Велика депресія 1929–1933 років, і нещодавня світова фінансова криза.

Загальновідомо, що специфічною особливістю інноваційної діяльності в усіх без винятку країнах є підвищений рівень витрат при розробці інновацій, а також значні витрати й високий рівень ризику при виведенні інноваційної продукції на ринок. Тому держава повинна розробити комплекс заходів щодо підтримки інноваційної діяльності та інноваційних структур, в т.ч. технопарків.

Основними елементами інноваційної інфраструктури в розвинених країнах — свого роду центрами прискорення інноваційних процесів — є технологічні парки. Об'єднання взаємних інтересів розробників і споживачів інновацій зумовило бурхливе зростання їх кількості в країнах, що динамічно розвиваються, — США, Європі, Японії, Китаї і Індії. Виступаючи в 1996 р. на Конференції країн Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва, голова Держради КНР Цзян Цземінь заявив, що створення технопарків стало найбільшим здобутком розвитку високих технологій Китаю в ХХ столітті.

З розумінням важливої ролі технопарків у цих країнах на державному рівні піклуються про запровадження спеціальних режимів сприяння технопаркам. Це — податкові та митні пільги, кредити на пільгових умовах, цільове фінансування окремих інноваційних розробок, державне замовлення на інноваційну продукцію і т.д. При наявності такої підтримки з боку держави технологічні парки забезпечують створення нових робочих місць, розвиток високо-рентабельних видів бізнесу і наповнення національних ринків наукоємною технологічною продукцією. Крім того, технопарки сприяють

присутності конкурентоспроможної продукції цих країн на світових ринках товарів і послуг.

ІННОВАЦІЙНА УКРАЇНА

Інноваційна діяльність є одним з найважливіших системних чинників соціального та економічного розвитку і забезпечення національної безпеки держави. Для України, яка значною мірою розгубила за останні роки свій науковий і інноваційний потенціал, активізація інноваційної діяльності набуває особливого значення. Тому цілком природно Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.03 називає утвердження інноваційної моделі розвитку одним з основних національних пріоритетів (ст. 6 Закону). Одночасно у ст. 7 Закону вказано, що неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності загрожує національній безпеці України. Фактично ми маємо справу з інноваційною неефективною політикою держави. Однак відповідальність за це ніхто не несе, закон у цьому відношенні не діє.

Законодавчо затвердивши 1,7 % ВВП як норматив бюджетного фінансування науки, держава вже багато років виділяє на науку лише 0,3 % ВВП. Кожний новий Президент і кожний новий уряд незалежної України проголошували науку та інновації як один із найважливіших стратегічних складників державної ідеології соціально-економічного розвитку країни та основ гарантування її національної безпеки. Наголошував на цьому і нинішній президент України В.Ф. Янукович, який у передвиборчій програмі заявляв, що «модернізація країни можлива лише за умови розбудови сучасної єдиної науково-освітньої і інноваційної системи».

Однак, крім державної ідеології, існує ще й державна політика, тобто реальні дії влади, покликані забезпечити втілення в життя основних положень державної ідеології. Фактично державна науково-технічна політика прямо протилежна державній ідеології.

В результаті цього за останні 22 роки в Україні:

- ✦ в 3,3 рази знизилася чисельність працівників в інноваційній сфері (у США та Західній Європі за цей час вона виросла в 2 рази, в Південно-Східній Азії — в 4 рази);
- ✦ в 3,5 рази знизилася кількість дослідників в галузі технічних наук (при цьому в 5,6 рази збільшилася їх чисельність у політичних науках, в 3,5 — у юридичних);
- ✦ в 14,3 рази зменшилося освоєння нових видів техніки;
- ✦ в 5,5 рази (з 60 % до 11,2 %) впала частка інноваційно-активних промислових підприємств (у Росії їхня частка становить 10 %, у Польщі — 16, в ЄС — в середньому 60);
- ✦ практично повністю зруйнована галузева наука (із 220 організацій залишилось тільки 20), тобто розірвався ланцюг НДР — ДКР — впровадження);
- ✦ приріст ВВП за рахунок впровадження нових технологій в Україні становить 0,7 %, тоді як у розвинених країнах цей показник досягає 60—90 %.

Україна посідає у всесвітньому рейтингу інновацій 74-е місце, а в рейтингу конкурентоспроможності — 89-е, після Кенії та Ботсвани, що не відповідає її реальному науковому потенціалу. Знижуються всі показники, в тому числі й головний із них — питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва: у 2002 р. — 7 %, у 2009 р. — 4,8, у 2011 р. — 3,8. Це свідчить про те, що ми й досі не маємо ніякого «переходу на інноваційний шлях розвитку».

Не виконуються багаточисленні постанови щодо створення національної інноваційної системи. Україна сьогодні «проїдає» те, що було створено працею попередніх поколінь, і продовжує деградувати, скочуючись до рівня економіки країн «третього світу», фактично до рівня сировинних колоній.

Провідні країни відмовляються від індустриальної економіки та економіки, заснованої на експлуатації своїх природних ресурсів, і пе-

реходять на технології 5–6-го укладів. Україна намагається будувати свій добробут на металургії й хімії – технологіях середини минулого століття. За даними Інституту економіки та прогнозування НАНУ економіка України складається:

- ✦ на 47 % – із технологій 3-го технологічного укладу;
- ✦ на 50 % – із технологій 4-го технологічного укладу;
- ✦ на 3 % – із технологій 5-го та 6-го технологічних укладів – технологій майбутнього.

Про наявність системних недоліків і потенційних загроз у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності свідчать висновки парламентських слухань «Національна інноваційна система України – проблеми формування та реалізації» (20.06.07): «Негативні явища в науково-технічній та інноваційній сферах набувають незворотного характеру і є загрозою технологічній

та економічній безпеці України, що потребує вжиття невідкладних заходів як з боку вищого керівництва країни, так і виконавчої влади на всіх рівнях». Аналогічних висновків дійшли на парламентських слуханнях у 2008 і 2009 рр.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ПАРКИ УКРАЇНИ

На загальному фоні інноваційних негараздів особливо катастрофічно виглядає доля технопарків, що реально працювали. Їх головною метою було створення сприятливих умов для організації досліджень, розробок, промислового випуску та реалізації високотехнологічної, конкурентоспроможної на вітчизняному та зарубіжних ринках інноваційної продукції.

Основні положення створення та функціонування українських технопарків передбачено Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16.07.1999г.

Таблиця 1

Технологічні парки України у 2000–2012 рр.

№	Технопарк	Дата реєстрації	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.
1	«Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ)	червень 2001	495,2
2	«Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона» (м. Київ)	липень 2000	8535,4
3	«Інститут монокристалів» (м. Харків)	липень 2000	3456
4	«Вуглемаш» (м. Донецьк)	листопад 2001	146,3
5	«Інститут технічної теплофізики» (м. Київ)	вересень 2002	5
6	«Київська політехніка» (м. Київ)	червень 2003	30
7	«Інтелектуальні інформаційні технології» (м. Київ)	грудень 2003	—
8	«Укрінфотех» (м. Київ)	листопад 2002	14
9	«Агротехнопарк» (м. Київ)	жовтень 2007	—
10	«Еко-Україна» (м. Донецьк)	—	—
11	«Наукові і навчальні прилади» (м. Суми)	—	—
12	«Текстиль» (м. Херсон)	грудень 2007	—
13	«Ресурси Донбасу» (м. Донецьк)	—	—
14	«Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій» (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса)	—	—
15	«Яворів» (Львівська область)	серпень 2007	1
16	«Машинобудівні технології» (м. Дніпропетровськ)	листопад 2008	—
Разом			12681,9

У відповідності з цим Законом створено 16 технопарків. Однак далеко не всі з них змогли організувати свою діяльність за минулий період (див. табл. 1). Наведені в табл. 1 та наступних таблицях та графіках показники діяльності технопарків зафіксовано у відомчій статистичній звітності Міністерства освіти і науки України. Моніторинг цих показників щорічно проводився як самим міністерством, так і Міністерством фінансів України, податковими і митними органами, що контролюють хід виконання кожного проекту.

Технопарки — це нове для України явище, і, як у всього нового, у нього були не тільки прихильники, але і супротивники, які категорично заперечували можливість і доцільність існування технопарків в Україні. Їх не переконує ні світовий досвід, ні результати діяльності вітчизняних технопарків. На жаль, такими противниками часто були і є керівники Міністерства фінансів, податкових і митних служб, які відіграють досить суттєву роль у формуванні позиції уряду і, відповідно, у формуванні дер-

жавної політики щодо технопарків та взагалі до інновацій.

Попри це результати роботи технопарків за минулі роки переконливо спростовують реляції тих керівників фіскальних органів, які навізували суспільству думку, що технопарки — це «дірка в бюджеті», де «ніхто нічого не робить, не платить податків, а пільги гребуть лопатою».

В ході обговорення проекту нового Податкового кодексу відомий український економіст академік *В.М. Гець* стверджував, що «за результатами діяльності технопарків структура капіталовкладень в дані формування була в рази ефективнішою, ніж в економіку України в цілому. Технопарки були прогресивним фактором розвитку країни і можуть стати важливим елементом побудови національної інноваційної системи». Проте при затвердженні нового Податкового кодексу з нього було повністю вилучено розділ про спеціальний режим оподаткування технопарків. Більш того, сам термін «інновація» в новій редакції цього кодексу відсутній.

У табл. 2 наведено техніко-економічні показники діяльності технопарків та найбільшого з них — Технопарку Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона — за минулий період.

Всього за минулий період технопарками було реалізовано на 12,6819 млрд. грн. інноваційної продукції, у тому числі 14 % — за кордоном. Середньорічні темпи приросту обсягів інноваційної продукції технопарків становили в 2001—2006 рр. понад 50 % (у 5—7 разів вище, ніж в середньому у промисловості).

Понад 98 % реалізації інноваційної продукції припадає на три технопарки, створені на базі провідних інститутів НАНУ: ІЕЗ ім. Є.О. Патона (67,4 %), Інституту монокристалів (27,3 %) і Інституту фізики напівпровідників (3,9 %).

За даними американських фахівців, на створення і «розкручування» технопарку середнього розміру в США необхідно інвестувати, як мінімум, 10—12 млн. дол. При цьому вважається, що при наявності достатньої матеріальної бази, фінансової підтримки, податкових і

Таблиця 2

Техніко-економічні показники технопарків України у 2000—2012 рр.

Показник	Технопарки України	Технопарк ІЕЗ
Прийнято проектів технопарку	120	21
Реалізація інноваційної продукції, млн. грн.	12681,9	8537,8
у т.ч. експорт	2007	939,52
Обсяги імпорту, млн. грн.	1859	604,73
Нараховано податків і мит, млн. грн., усього	1536	833,16
у т.ч.		
перераховано до бюджету	1026	679,09
нараховано цільових субсидій	510	154,07
Бюджетний баланс, млн. грн.	516	525,02
Створено нових робочих місць, од.	3564	1762
Обсяг інвестицій, млн. грн.	531	54,41
Обсяг кредитів, млн. грн.	3500	1416
Бюджетне фінансування, млн. грн.	51	17,4

митних пільг і пільгових кредитів скільки-небудь значних фінансових результатів можна отримати лише через кілька років. Нічого цього немає в технопарках України, але результати їхньої роботи говорять самі за себе.

Реалізована в Україні модель «технопарку без стін», або, за міжнародною термінологією, «віртуального технопарку», на думку провідних експертів міжнародних фінансово-економічних організацій (від Світового банку до Економічної комісії Ради Європи), відповідає сучасним тенденціям розвитку технопарків. Висока економічна ефективність такої моделі дозволяє забезпечити показники, які перевищують показники традиційних технопарків.

Уряд США активно підтримує інноваційну діяльність в країні як шляхом створення сприятливого законодавства, так і прямим фінансуванням з бюджету. Але підтримка ця не безкорислива. Президент *Обама* вимагає, щоб на кожен долар підтримки в державний бюджет поверталось 2 долари.

В Україні, де за період 2001–2011 рр. підтримка технопарків з боку держави становила 510 млн. грн., до бюджету було перераховано 1026 млн. грн., тобто трохи більше 2 грн. на 1 гривню держпідтримки (у Технопарку ІЕЗ цей показник становив 4,41 гривень).

У Китаї вважається нормальним, коли на 1 юань державної підтримки технопарки випускають 6 юанів інноваційної продукції. У проєктах російських супертехнопарків цей показник перебуває на рівні 10 рублів. Українські технопарки за результатами 2000–2012 рр. випустили на 1 грн. держпідтримки 24,87 грн. інноваційної продукції (технопарк ІЕЗ — 55,4 грн.). На всі ці проєкти держава не витратила ні копійки з видаткової частини держбюджету. Державну підтримку технопарки заробили самі завдяки затвердженому законом спеціальному режиму їхньої інноваційної діяльності.

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЕКТИ ТЕХНОПАРКІВ

Практично всі проєкти відповідають законодавчо затвердженим інноваційним пріоритетам

діяльності конкретних технопарків. Проєкти ці включають, як правило, всі етапи інноваційного циклу — від прикладних досліджень і розробок до організації виробництва і виходу інноваційної продукції на ринок. Проєкти мають необхідний ступінь патентного захисту в країнах — потенційних споживачів цієї продукції. Як приклад можна привести ряд проєктів, виконаних провідними технопарками України:

- ✦ **технопарк ІМК** — сучасні медичні гама-камери; високочутливі детектори монокристалів інтроскопів; діагностичні медичні тест-системи; суперсучасні бактеріцидні плівкові наноматеріали;
- ✦ **технопарк ІНП** — вітчизняні енергозберігаючі (в т.ч. світлодіодні) джерела світла;
- ✦ **технопарк ІЕЗ** — створений на базі Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона Національної академії наук України, що є одним з провідних світових центрів зварювання.

Всесвітньо відомі досягнення Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона: автоматичне зварювання бронекорпусів танка Т-34 — кращого танка Другої світової війни; технології зварювання практично будь-яких матеріалів будь-яких товщин (від мікронів до метрів) в будь-яких умовах (від зварювання під водою до зварювання в космосі). Останнє досягнення інституту — високочастотне зварювання м'яких тканин людського організму.

Інститут уже в 1980-х роках являв собою науково-технічний комплекс, який включає крім академічного науково-дослідного інституту дослідно-конструкторське і технологічне бюро, експериментальне виробництво, 3 дослідних заводи, зовнішньоторговельну фірму і госпрозрахункові науково-дослідні центри — прообрази того, що нині ми називаємо малими та середніми підприємствами. До моменту створення Технопарку інститут підійшов, маючи певні традиції і організаційний досвід, багатий науковий потенціал, потужну виробничу базу і широкі зв'язки в наукових і промислових колах. Все це дало можливість створити технопарк не як «готель для малого бізнесу», а як

масштабний й ефективний інноваційно—виробничий комплекс, що продукує високотехнологічні, наукомісткі проекти, конкурентоспроможні на вітчизняному та зарубіжному ринках. Основні з цих проектів:

1) перше в світі зварювання м'яких тканин людини за допомогою високочастотного електроструму. На сьогодні в Україні успішно прооперовано понад 130 тисяч хворих без скільки-небудь серйозних післяопераційних ускладнень. Американські фахівці назвали цей проект «*проривом у хірургію XXI століття*». Робота захищена патентами України, США, Німеччини, Австралії, отримала Державну премію України в галузі науки і техніки;

2) найкращі у світі технології та машини для стикового контактного зварювання високоміцних рейок швидкісних залізниць. Роботу захищено 48-ма патентами провідних країн світу, було також виграно тендер на постачання устаткування для реконструкції залізничної мережі Китаю, Бразилії, США. Робота також отримала Державну премію України;

3) сучасні необслуговувані стартові і тягові батареї, а також енергонакопичувачі великої місткості, що відповідають найкращим світовим зразкам. Проект захищено 52-ма патентами провідних країн світу, його продукція експортується у всі континенти;

4) дуплекс-процес виплавки високоякісних зварювальних флюсів, що не має аналогів у світі та дозволяє на 50 % замінити дефіцитну імпорتنу сировину шлаковими відходами вітчизняної металургії (70 % продукції йде на експорт);

5) сучасне енергозберігаюче устаткування для дугового зварювання, понад 75 % якого йде на експорт, успішно конкуруючи з устаткуванням провідних світових фірм.

На думку академіка РАН С. Глаз'єва, автора теорії технологічних укладів, перші два проекти відповідають VI технологічному укладу, тобто є проектами майбутнього.

Виконання інноваційних проектів в умовах спеціального режиму оподаткування дозволи-

ло технопаркам зробити можливим (або, як мінімум, значно прискорити) створення інновацій та їхній вихід на ринок. Створено стабільні об'єкти виробництва конкурентоспроможної інноваційної продукції, які постійно нарощують обсяги випуску й перерахування коштів до бюджету і позабюджетних фондів. Підвищення експортного потенціалу національної економіки і зниження її залежності від імпорту високотехнологічної продукції забезпечують позитивний зовнішньоекономічний баланс за номенклатурою продукції технопарків. Тобто це нормальний варіант зміцнення економіки країни — розвиток виробництва та збільшення бази оподаткування, а не стагнація і зростання податкового пресу, який в Україні і без того доволі сильний. Світовий банк признав Україну країною з найбільшою кількістю податків для бізнесу (135 різних податків). Другу позицію займає Румунія (113 податків), третю — Ямайка (72 податки). В європейських країнах цей показник не перевищує 10, а у Гонконзі для підприємців передбачено 3 податки.

Навіть головний супротивник технопарків экс-міністр фінансів України В.М. Пинзеник змушений був визнати, що «є технопарки, де працюють дійсно чесні і талановиті люди, що вони щось придумали і виготовили», однак при цьому додав: «Але країні від цього не легше, це виняток, а правило — закон про технопарки придумано для злодійства, і з ним треба боротися».

Однак об'єктивна оцінка результатів роботи технопарків за минулий період переконливо спростовують твердження про технопарки, як про «діру в бюджет», як про місце, де «ніхто нічого не робить і не платить податків». Практично жодне з висунутих за ініціативою фіскальних органів на адресу технопарків звинувачень не отримало підтвердження в судовому порядку. Практика показала, що українська модель технопарків — це високоефективний захід, який дозволив значно прискорити розробку і виробництво продукції вищих техноло-

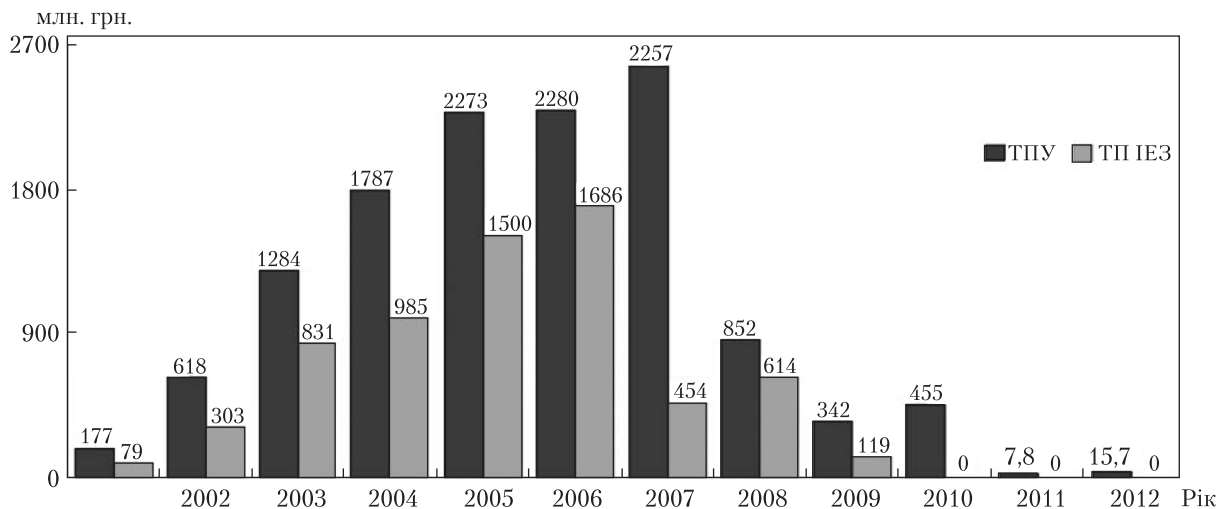

Рис. 1. Річні обсяги реалізованої продукції, млн. грн

гічних укладів, конкурентоспроможної на світових ринках.

У табл. 3 наведено показники основних інноваційних проектів Технопарку ІЕЗ за прийнятими у світі критеріями.

Для порівняння: в польських технопарках, що працюють за стандартами ЄС, проекти світового значення становлять 1,9 %, національного — 14 %, переважна більшість проектів є такими, що доганяють і відповідають 3–4-му укладу.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОПАРКІВ

Річний випуск інноваційної продукції (рис. 1) за проектами технопарків у рамках спецрежиму збільшився в 16,7 рази (з 0,18 млрд. грн. в 2001 р. до 2,6 млрд. грн. в 2007 р.). Середньорічний темп приросту обсягів виробництва становив близько 50 %.

Позитивний баланс зовнішньоекономічної діяльності технопарків становив 148 млн. грн. (1859 млн. грн. — імпорт, 2007 млн. грн. — експорт). Бюджетний баланс діяльності технопарків (різниця між відрахуваннями до бюджету і всіма видами держпідтримки) становив 516 млн. грн. (відрахування до бюджету — 1026 млн. грн., всі види держпідтримки — 510 млн. грн.).

Американці вважають, що головним завданням інноваційної діяльності технопарків є не комерційний успіх в найближчі три–п’ять років, а створення науково-технічного доробку та виробничої бази для подальшого розвитку економіки, створення підприємств, що стабільно працюють і постійно нарощують обсяги випуску інноваційної продукції, і в підсумку — створення та нарощування бази оподаткування. Все це дозволить вирішити головні завдання

Таблиця 3

Показники рівня проектів ТП ІЕЗ

Критерій	%
<i>За ступенем новизни:</i>	
піонерський	40
що доганяє	30
модифікаційний	30
<i>За технологічним укладом:</i>	
3-й уклад	30
4-й уклад	30
5-й уклад	20
6-й уклад	20
<i>За значимістю для ринків:</i>	
світове значення	40
національне	40
галузеве	20

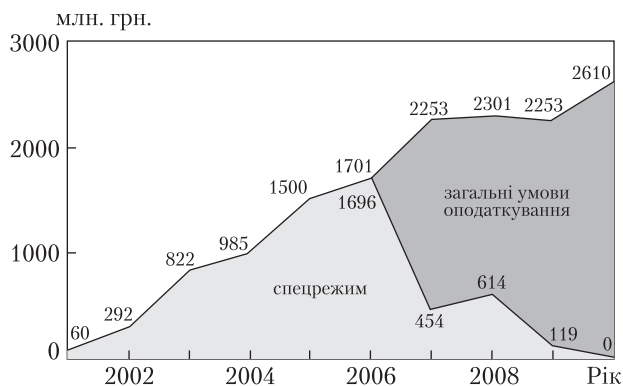

Рис. 2. Обсяги реалізації інноваційної продукції, млн. грн./рік

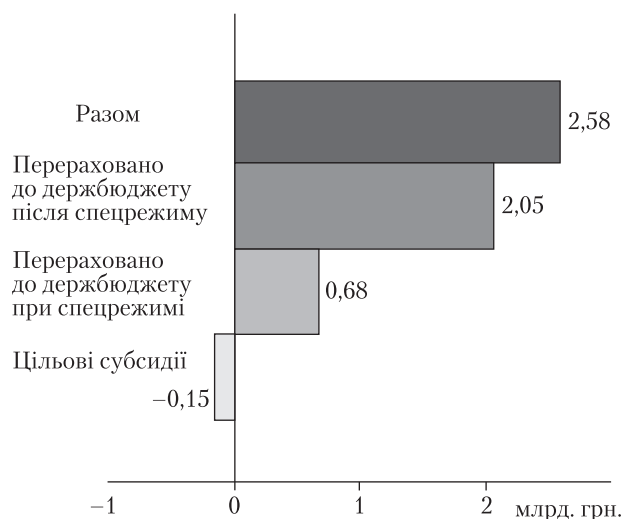

Рис. 3. Бюджетний баланс Технопарку ІЕЗ за 2000–2010 рр., млрд. грн

економіки — зростання надходжень до бюджету і за рахунок цих надходжень — підвищення добробуту суспільства, повернення грошей, витрачених на інновації, і подальше фінансування інноваційного розвитку.

На жаль, галузева статистична звітність українських технопарків за часом обмежена тільки терміном виконання інноваційного проекту, тобто 5-ма роками, і не враховує подальших результатів їх роботи. Як наслідок, податкові надходження до бюджету і позабюджетних фондів від реалізації продукції, розробленої в ході виконання інноваційних проектів та продук-

ції, що випускається вже за межами строків дії спецрежиму для кожного з проектів, не враховуються, хоча саме ці надходження до бюджету є головним результатом інноваційної діяльності технопарків. На рис. 2 наведено обсяги реалізації продукції по розробках Технопарку ІЕЗ за 2000–2010 рр. як в умовах спецрежиму, так і після закінчення термінів його дії, тобто з повним перерахуванням до бюджету і небюджетних фондів всіх податків і платежів, з урахуванням того, що середнє фіскальне навантаження в ці роки становило 35 %, держава за цей період отримала в бюджет від технопарку понад 2,05 млрд. грн., які не були враховані відомчої звітністю. Підсумковий бюджетний баланс Технопарку ІЕЗ за ці роки становив 2,58 млрд. грн. (див. рис. 3).

При виконанні проектів Технопарку ІЕЗ було створено 1,8 тис. нових робочих місць. Якщо враховувати, що на створення одного робочого місця необхідно в середньому 50 тис. грн., то додаткова вигода від діяльності технопарків становила приблизно 100 млн. грн. І все це практично без жодної копійки з видаткової частини бюджету. Крім того, при виконанні проектів технопарку ІЕЗ за 2000–2010 рр. було виплачено понад 2,8 млрд. грн. заробітної плати, за рахунок якої держава отримала додаткові прибутки у вигляді податку з доходів фізичних осіб, податку з обороту торговельної мережі, плати за різні послуги і т. ін.

Начебто все добре! Тільки благополуччя це — уявне. Починаючи з 2005 року практично всі показники діяльності технопарків почали загрозливо знижуватися і у 2010–2012 рр. зійшли нанівець. Назвемо 3 причини такого зниження:

- ✦ *перша* — недотримання державою чинного законодавства і постійне змінювання його, що веде до погіршення умов роботи технопарків. І це всупереч наявності у Законі про технопарки статті, що забороняє такі зміни;
- ✦ *друга* — блокувалося прийняття навіть свідомо інноваційних проектів. Так, проект Технопарку ІЕЗ зі з'єднання м'яких тканин, що отримав світове визнання, замість встанов-

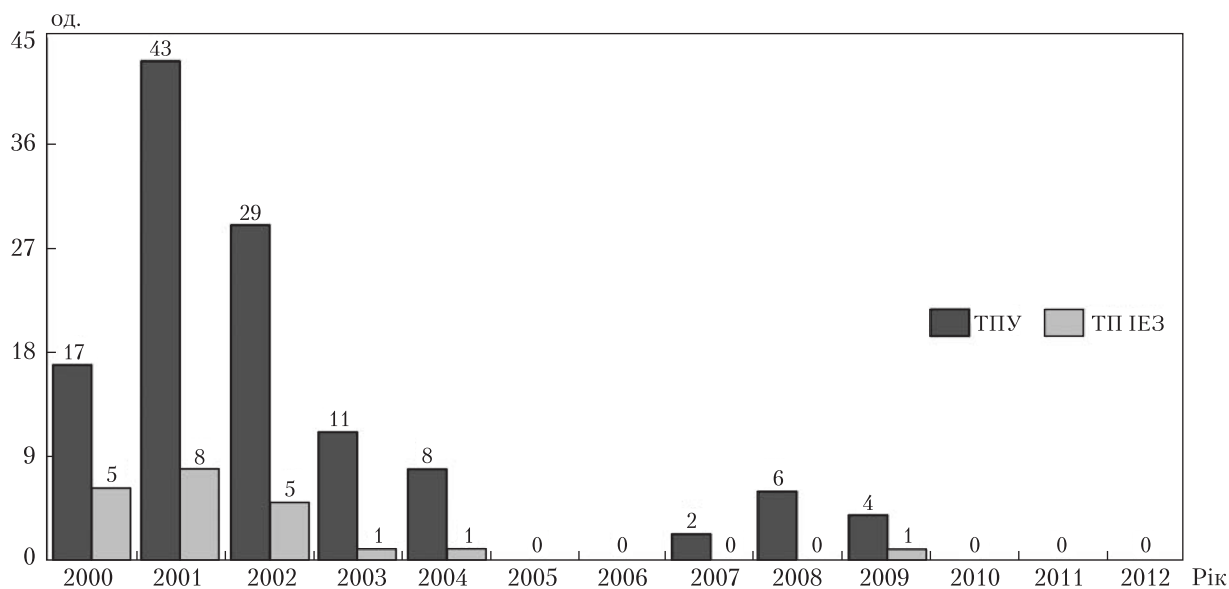

Рис. 4. Прийнято проектів технопарків, од.

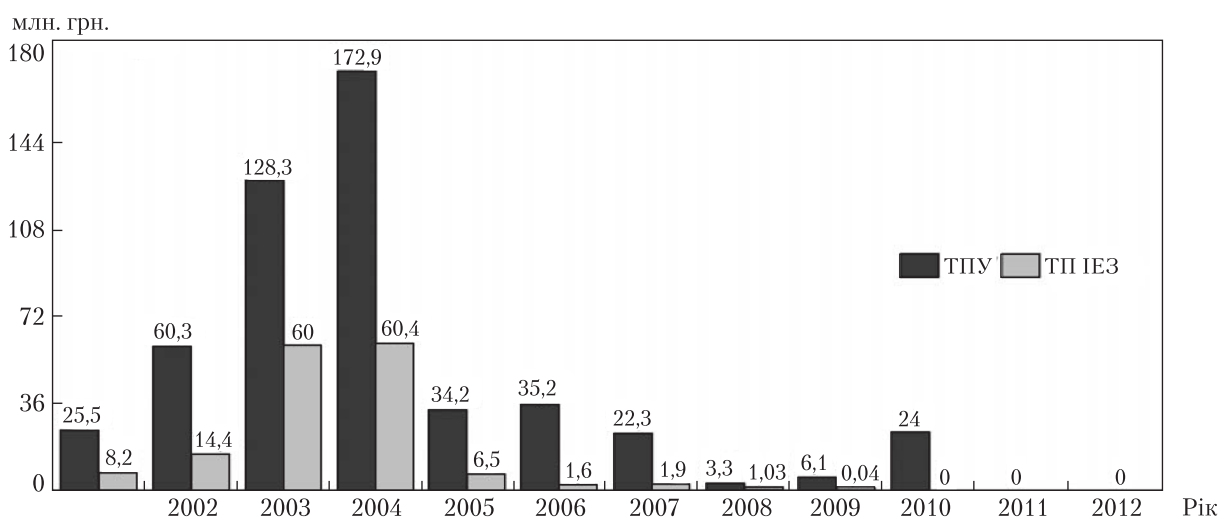

Рис. 5. Обсяги державної підтримки технопарків

лених 3-х місяців розглядався у міністерствах та відомствах більше року і був прийнятий в кінці 2004 р. тільки після того, як колектив авторів отримав Державну премію, причому чергова зміна законодавства не дозволила профінансувати цей архіважливий проект за рахунок коштів спецрахунку Технопарку, як це було передбачено його бізнес-планом. Автори проекту неодноразо-

во зверталися і з цим, і з іншими проектами у відповідні інстанції, але грошей ні Мінфін, ні Держінвестиції, ні Міністерство охорони здоров'я не виділили. Протягом 2005, 2006 і практично всього 2007 р. не було прийнято жодного нового проекту технопарків (рис. 4). Лише в самому кінці 2007 р. було затверджено два проекти. Деяко активізувалася ця робота в 2008 р. — 6 проектів та в 2009 р. — 4

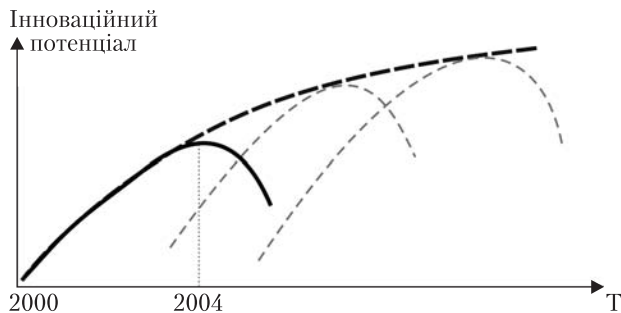

Рис. 6. Ланцюг розвитку інноваційного потенціалу держави

проекти. Однак, починаючи з 2010 р., після набрання чинності нового Податкового кодексу не було прийнято жодного проекту;
 * *третя* – починаючи від 2005 р. різко скорочувалася, а на даний час була практично зведена до нуля державна підтримка проектів технопарків (рис. 5). Державна підтримка при виконанні інноваційних проектів в рамках технопарків істотно (в 1,5–2,0 рази) прискорює їх виконання. В іншому випадку строки виконання проектів зростають, а ви-

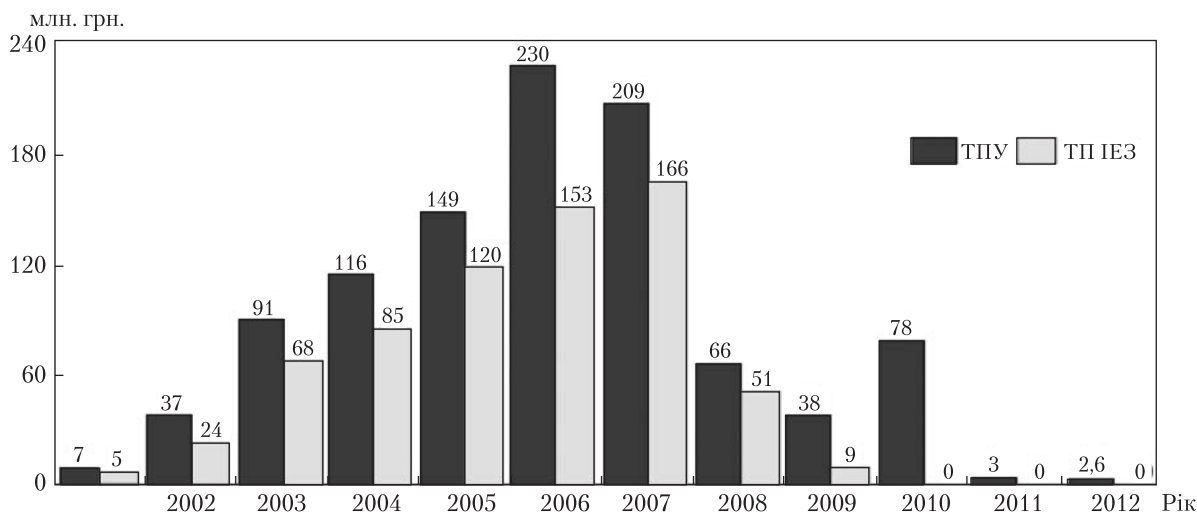

Рис. 7. Відрахування до бюджету, млн. грн

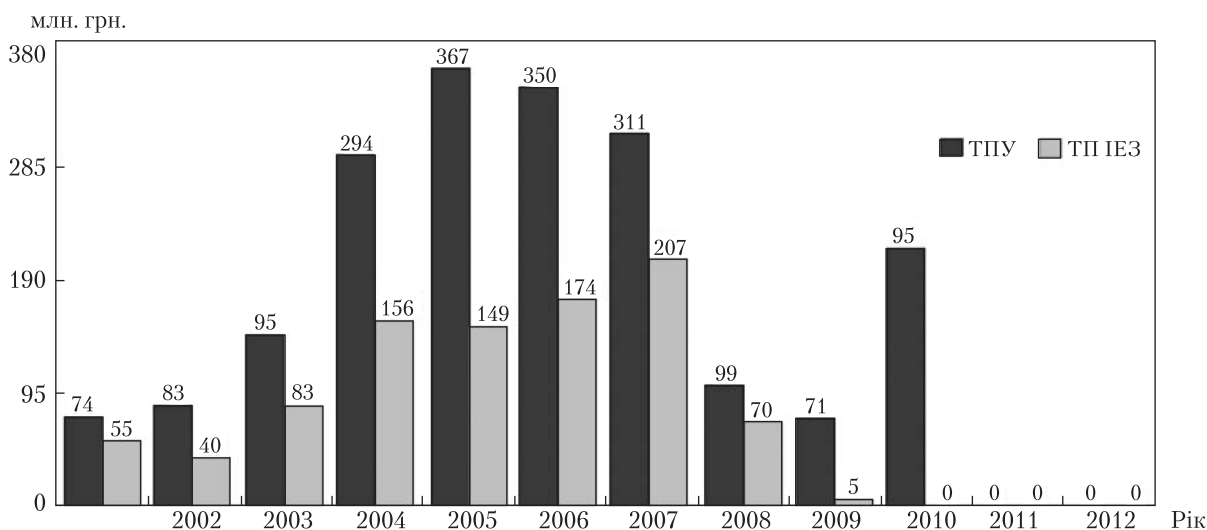

Рис. 8. Постачання продукції технопарків на експорт, млн. грн

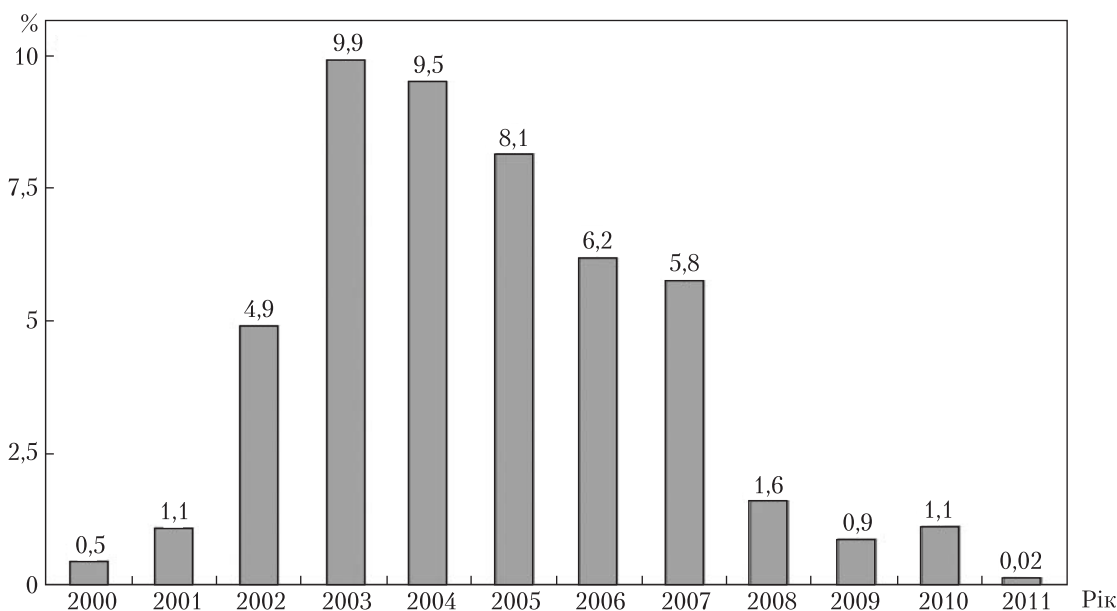

Рис. 9. Частка продукції технопарків в інноваційній продукції промисловості, %

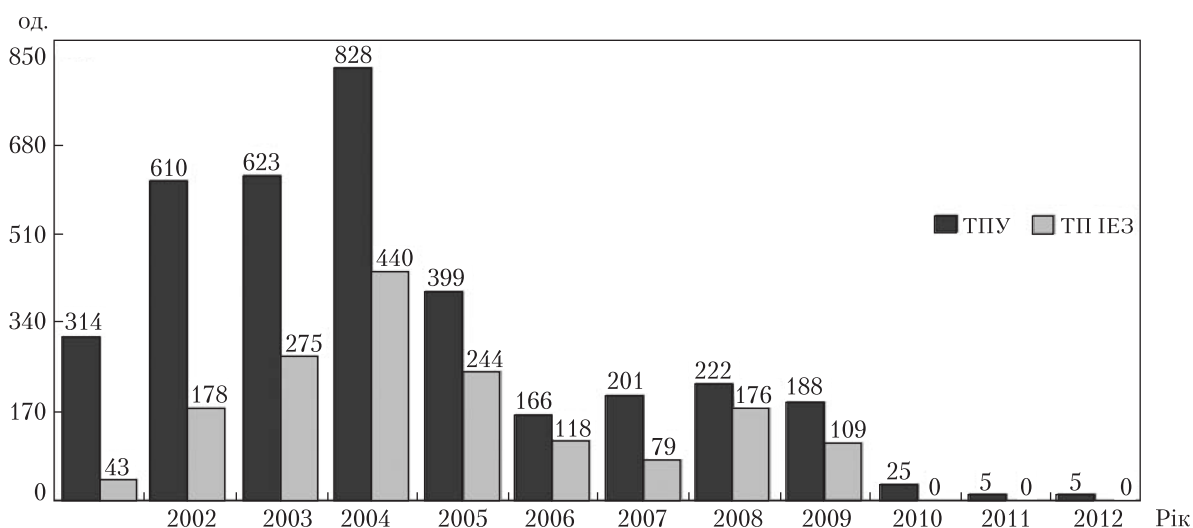

Рис. 10. Створено нових робочих місць, од.

конання багатьох із них взагалі стане неможливим.

Результатом дії цих трьох основних і ряду додаткових чинників стало призупинення збільшення інноваційного потенціалу країни за рахунок реалізації нових інноваційних проєктів (т. зв. *інноваційного ланцюга*), як це робиться в нормальній економіці (рис. 6), а також на-

рощування оподаткованої бази замість нарощування податкового тиску. Це наглядний приклад, як бюрократичними методами згортається збільшення інноваційного потенціалу країни. І ніхто — жодне відомство, жоден чиновник — за це не відповів. Те, що це не порожні слова, свідчить динаміка всіх без винятку економічних показників технопарків. Після ко-

роточасного (2005–2006 рр.) інерційного збільшення надходжень до бюджету почалося їх стрімке падіння (рис. 7). За нашими підрахунками, бюджет за останні п'ять років втратив понад 1,5 млрд. грн. Скорочувалися і вже зведені нанівець обсяги постачання продукції технопарків на зарубіжні ринки (рис. 8). Технопарки, які посідали істотну частку в інноваційній продукції промисловості (до 10 %), втратили свою динаміку, і в 2011 р. ця частка становила лише 0,02 % (рис. 9). Всього було створено 3564 нових робочих місць (рис. 10). Але і цей показ-

ник різко пішов униз починаючи з 2005 року.

Результати роботи провідних вітчизняних технопарків за 2000–2004 рр. дають право стверджувати, що Закон про технопарки в його первісному вигляді (Закон № 991–XIV від 16.07.1999 р.) є одним з найбільш успішних економічних законів незалежної України. То чому ж при наявності таких результатів ми змушені говорити про технопарки у минулому часі? Чому розмови про створення в країні національної інноваційної системи з активно діючою інфраструктурою так і залишаються

Таблиця 4

Динаміка техніко-економічних показників діяльності технопарків

Показник	2001–2005 рр.		2006–2012 рр.	
	всього	в т.ч. 2005 р.	всього	в т.ч. 2012 р.
Реалізовано інноваційної продукції в рамках спецрежиму, млн. грн.	6139	2273	6494	15,7
Постачання на експорт, млн. грн.	961	367	1046	0
Частка ТП в інноваційній продукції промисловості, %	0,5–9,9	8,1	6,2–0	0
Створено нових робочих місць, од.	2756	399	803	5
Перераховано до бюджету, млн. грн.	400	149	623	2,6
Обсяг держпідтримки ТП, млн. грн.	420	34	90	0

Таблиця 5

Державна підтримка технопарків

Вид підтримки	Закон № 991 – XIV від 16.07.1999 р.	Закон № 3333 – XIV від 12.01.06 р.	Податковий кодекс	Пропозиції технопарків
Цільова субсидія				
Звільнення від перерахування до бюджету:				
– податку на прибуток	Діяла	Діяла	Скасована	Запровадити
– ПДВ	Діяла	Скасована	Скасована	Запровадити
– мита	Діяла	Діяла	Діє	Запровадити
– ПДВ при імпорті товарів	Діяла	Скасовано	Скасовано	Запровадити
Сплата ПДВ податковим векселем при імпорті нового обладнання, устаткування та комплектуючих – 720 днів, матеріалів – 180 днів	–	Дія призупинялась в 2008–2009 рр.	Скасована	
Фінансова підтримка проектів технопарків				
повне або часткове безвідсоткове кредитування	–	Не виконувалась	Скасована	Запровадити
повна або часткова компенсація процентів за кредитами	–	Не виконувалась	Скасована	Запровадити
Прискорена амортизація основних фондів	Діяла	Діяла	Скасована	Запровадити

розмовами? Чому новостворений науковий парк НТУУ «КПІ» зіткнувся з тими ж труднощами, що й технопарки?

Першим кроком щодо ліквідації державної підтримки інноваційної діяльності стала, за визначенням экс-президента України *В. Ющенка*, «технічна помилка Уряду», коли за ініціатииви Мінфіну на початку 2005 р. було ліквідовано вільні економічні зони (ВЕЗ), анульовано економічні статті Закону про інноваційну діяльність. Тоді ж було заблоковано Закон «Про спеціальний режим діяльності технопарків». Ніхто навіть не подумав, що технопарки і ВЕЗ при зовнішній подібності (наявність пілґ) — це принципово різні утворення. Якщо ВЕЗ були створені для залучення інвестицій, отримання прибутку та в подальшому вільного його використання, то технопарки створювалися для активізації інноваційної діяльності, проекти їх суворо контролювалися, а фінансові результати в рамках спецрежиму використовувалися тільки в рамках затверджених проектів. Довільне їх використання, переказ в офшори та ін. категорично заборонялися.

Тоді ж було заблоковано Закон «Про спеціальний режим діяльності технопарків». У березні 2006 р. економічні статті в Законі про технопарки було частково відновлено, але їх практичне виконання не було забезпечене. Більше того, блокування діяльності технопарків і пряме порушення чинного законодавства стало нормою.

Передбачене бюджетом 2007 р. фінансування інноваційної діяльності було використано в основному на фінансування звичайних інвестиційних проектів. До технопарків дійшли тільки 3 % виділених сум. Не було вирішено ці питання і у бюджетах наступних років.

Аналіз наведених вище даних дозволяє стверджувати, що в короткій історії вітчизняних технопарків чітко простежуються два етапи (див. табл. 4): *етап інтенсивного зростання* всіх без винятку показників (2000—2005 рр.) та *етап стрімкого їх падіння* (2005—2012 рр.). Єдиним винятком у другому періоді було незначне, але все ж таки зростання загального показника обсягу реалізації

продукції, створеної за проектами технопарків, яке свідчить про надійність створюваних виробництв та стабільний попит на цю продукцію.

ВИСНОВКИ

Концептуальні основи, закладені в основу створення й функціонування українських технопарків, було проаналізовано та схвалено американськими фахівцями в лютому 2000 р. при стажуванні керівників українських технопарків в Інституті дослідження світових технологій Університету «Лойола Коледж» (м. Балтімор, США).

У березні 2004 р. у Будапешті відбувся III форум Світового банку, присвячений побудові економіки, заснованої на знаннях. Заслухавши доповідь заступника міністра економіки України *Л. Мусиної* про концепцію створення й результати діяльності Технопарку «ІЕЗ ім. Є.О. Патона», експерти банку позитивно оцінили цю інформацію й відзначили, що українська модель технопарку, хоча й відрізняється від прийнятих в інших країнах, проте враховує інтереси держави й забезпечує масштабне просування інновацій, тісний зв'язок науки з виробництвом.

На чергових заходах Світового банку в Києві восени 2007 р. і в квітні 2008 р. експерти банку, заслухавши доповідь про підсумки роботи Технопарку ІЕЗ, підтвердили свою позитивну оцінку української моделі технопарку. Таку ж позитивну оцінку інноваційної діяльності українських технопарків дали експерти Німецького товариства з технологічної співпраці в жовтні 2009 р. в перебігу інноваційного форуму, що проходив в м. Дніпропетровську.

В аналітичних матеріалах, підготовлених Інститутом економіки та прогнозування НАНУ до парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів», однозначно зазначено, що «створення нових і підтримка існуючих технопарків є одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності науково-технічного потенціалу країни».

Наведені вище цифри і факти, що характеризують результати діяльності українських техно-

парків, підтверджують думку провідних зарубіжних і вітчизняних фахівців про те, що українська модель технопарків — це високоефективний бюджетонаповнюючий захід, що працює як на потреби сьогоднішнього дня, так і на майбутнє країни.

І все ж таки проведений аналіз показав, що якщо найближчим часом не буде вжито кардинальних заходів щодо нормалізації роботи технопарків, вдосконалення нормативно-законодавчого регулювання їхньої діяльності та наведення порядку в практиці роботи відповідних державних органів, то технопарки — ці єдині в країні інноваційні структури, що реально працювали, — припинять своє існування, незважаючи на декларації Уряду про його прихильність до інноваційного шляху розвитку економіки.

До оперативних заходів, які необхідно забезпечити в найкоротший термін, належить вимога проаналізувати у всіх подробицях роботу українських технопарків, їхні переваги і недоліки, визначити шляхи їх подальшого розвитку та взаємовідносин з державою. Слід мати на увазі, що нинішні проблеми технопарків — це не результат сьогоднішньої фінансової кризи, це результат зневаги державою науково-технічної та інноваційної сфери, яка накопичувалася роками. На жаль, до сих пір цього аналізу не було зроблено.

До кардинальних заходів з покращення ситуації належить необхідність відновлення нормативно-законодавчої бази створення і функціонування технопарків, яка успішно діяла в 2000—2004 рр. Зіставлення цієї бази з діючою сьогодні та пропонованою на перспективу дано в табл. 5.

Надання державної підтримки технопаркам в зазначених обсягах дозволить не тільки зберегти ці необхідні структури в Україні, але й забезпечити на протязі 3—5 років економічні показники, які перевищать в 2—3 рази показники 2005 року. Наш досвід підтверджує реальність думки академіка *В.П. Семинюженка* про те, що відновлення законодавства про технопарки дозволить через п'ять років досягти випуску інноваційної продукції технопарків в обсязі не менш 20 % промислового випуску. Гарантією досягнення таких результатів є накопичений технопарками досвід (як позитив-

ний, так і негативний), наявність колективів фахівців, які пройшли сувору школу і довели свою професійну спроможність та високу ефективність їхніх технопарків.

P.S. 13 березня 2013 р. у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти відбувся слухання «Про стан та законодавче забезпечення фінансування наукової і науково-технічної діяльності». У ході слухань неодноразово відзначали негативні результати «знищення» технологічних парків і необхідність відновлення їхньої діяльності. У резолюції, прийнятій за підсумками обговорення проблеми, Кабінету Міністрів рекомендовано доручити Міністерству освіти та науки України «**вжити термінових заходів щодо ... підготовки нової редакції Закону України «Про спеціальний режим роботи технологічних парків», яка б забезпечила відновлення роботи провідних технопарків щодо виконання наукоємних інноваційних проектів у пріоритетних напрямках науково-технологічного розвитку**».

О.А. Мазур, С.В. Пустовойт

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРКИ УКРАИНЫ: ЦИФРЫ, ФАКТЫ, ПРОБЛЕМЫ

Проанализированы результаты инновационной деятельности технологических парков в Украине за 2000—2012 гг. Даны предложения по совершенствованию организационно-экономических механизмов выполнения инновационных проектов и нормативно-законодательной базы, регулирующей деятельность технологических парков.

Ключевые слова: инновации, научно-техническая деятельность, инновационная деятельность, технологические парки.

A. Mazur, S. Pustovoiit

TECHNOLOGICAL PARKS OF UKRAINE: FIGURES, FACTS, PROBLEMS

The paper analyzes the results of the innovation activity of technological parks in Ukraine during 2000—2012. The ways of improving organizational and economic mechanisms for the implementation of innovative projects, legal and regulatory framework, governing the activities of technological parks is suggested.

Key words: innovation, scientific and technical activities, innovation activity, technological parks.

Стаття надійшла до редакції 01.04.13